

SUURTEN IKÄLUOKKIEN JÄLKEEN TYÖVOIMAPULA?

PEKKA PARKKINEN

Sodan jälkeen syntyivät Suomen ainoat yli sadantuhannen lapsen ikäluokat, joista viimeinen juhli 50-vuotispäiviään tänä vuonna. Sittemmin syntyvyys aleni vuosikymmeniä. Suuret ikäluokat alkavat lähivuosina siirtyä varhaiseläkkeelle ja pienemmät ikäluokat tulevat työelämään. Seuraako äskeisen laman aiheuttamaa joukkotyöttömyyttä väestösyistä vuosikymmeniä jatkuvasti paheneva työvoimapula?

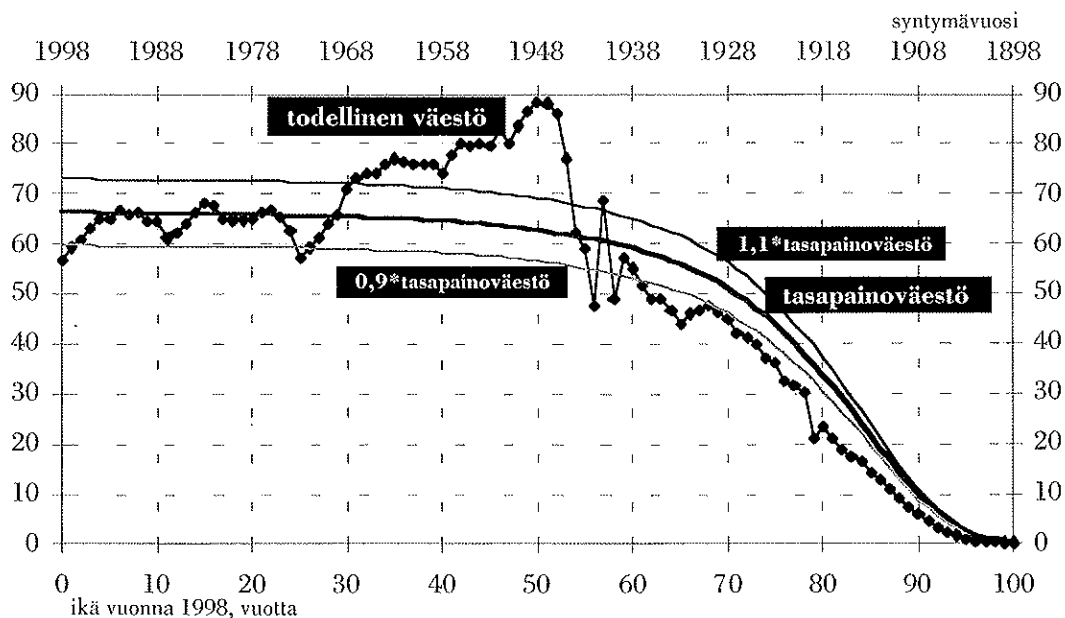
SUURIA IKÄLUOKKIA ON PALJON

Maassamme syntyi vuosina 1945–1950 enemmän lapsia kuin koskaan. Seitsemänneksi suurin syntyneiden vuosiluokka ovat vuoden 1909 vauvat. Vuosien saatossa siirtolaisuus ja kuolleisuus ovat tuntuvasti muutta-

neet ikäluokkien suhteellistakin kokoa. Niinpä viime vuoden lopussa Suomessa asui vuosina 1951–1957 syntyneitä enemmän kuin vuonna 1945 syntyneitä. Nykyisen väestön suuret ikäluokat poikkeavat syntyneiden lukumäärän perusteella määritellyistä suurista ikäluokista. Kun tarkastellaan nykyisyyttä tai tulevaisuutta, suuret ikäluokat kannattaa määritellä nykyisen väestön eikä ammoisten aikojen vauvatuotoksen perusteella.

Nykyisen väestön ikäluokat voidaan jakaa väestöltään suuriin ja pieniin tasapainoväestön avulla. Jos vuosittain syntyisi 66 000 lasta ja kuolisi ikäryhmittäin suhteellisesti saman verran väkeä kuin viime vuonna, niin ilman siirtolaisuutta sadan vuoden kuluttua väkeä olisi 5,16 miljoonaa henkeä eli täsmälleen saman verran kuin viime vuonna. Se jakautuisi ikäryhmiin kuten kuvion 1 tasapainoväestö.

Kuvio 1. Todellinen ja yhtä suuri tasapainoväestö iän mukaan sekä tasapainoväestön 10 prosentin vaihteluväli vuonna 1998, 1 000 henkeä



Samaan kuvioon on lisäksi piirretty tasapainoväestöä sekä kymmenesosan suurempi että kymmenesosan pienempi tasapainoväestö. Jos todellisen väestön vuosiluokka on suurempi kuin kymmenesosalla korotettu tasapainoväestön vastaava vuosiluokka, luetaan tuona vuonna syntyneet suuriin ikäluokkiin. Jos todellisen väestön ikäluokka on pienempi kuin 90 prosenttia tasapainoväestöstä, kuuluu vuosiluokka pieniin ikäluokkiin. Vaikka kymmenen prosentin vaihteluväli tasapainoväestön suhteen on valittu mielivaltaisesti, voidaan tällä tavalla kuitenkin yksikäsitteisesti nimetä nykyisen väestömme suuret ja pienet ikäluokat. Muita ikäluokkia voimme kutsua vaikkapa normaalikokoisiksi kohorteiksi.

Näin määriteltäessä suuria ikäluokkia nykyisin ovat vuosina 1945–1967 syntyneet, jos vuoden 1941 kohorttia ei hyväksytä suuriin ikäluokkiin¹. Silloin nimittäin täydennettiin talvisodan takia vähälapsiseksi jäänyttä vuoden 1940 ikäluokkaa poikkeuksellisen suurella vauvatuotoksella. Näissä suurissa ikäluokissa on vuoden 1998 tasapainoväestöön nähden ”liikaa” 350 000 suomalaista eli alle seitsemän prosenttia väestöstämme.

Nykyisen väestön pieniä ikäluokkia ovat jatkosodan takia vähälapsiseksi jäänyt vuoden 1942 kohortti ja vuosina 1972, 1973, 1997, 1998 syntyneet sekä kaikki ennen vuotta 1938 syntyneet. Viimeksi mainituista ikääntyvien ja vanhusten ikäluokista ”puutuu” tasapainoväestöön verrattuna yli neljännesmiljoona henkeä. Näin lähivuosikymmeninä eläkeikäisen väestön kasvu vasta ”normaalisoit” maamme väestön ikärakenteen vastaamaan nykyistä elinaikaa.

Suurimmissa vuosiluokissa – vuosina 1948 ja 1947 syntyneiden kohorteissa – on molem-

missa 88 000 henkeä ja suuriin ikäluokkiin kuuluvissa pienimmissäkin kohorteissa yli 73 000 henkeä. Parin viime vuoden sekä vuoden 1973 ikäluokat kuuluvat nykyisen väestön pieniin ikäluokkiin, mutta muut lasten ja nuorten vuosiluokat väkiluvultaan normaalikokoisiin, kun luokitteluperusteena käytetään kymmenesosan poikkeamaa vuoden 1998 todellisen väestön kokoisesta tasapainoväestöstä. Ellei lapsiluku naista kohti selvästi nouse, vauvat vähenevät. Hedelmällisyytikään tulevat kohortit ovat nimittäin pienemmät kuin siitä poistuvat ikäluokat.

Nykyisen väestön suurista ikäluokista vanhin täyttää tänä vuonna 54 vuotta. Tämänikäisistä kuului viime vuonna enää 72 prosenttia työlliseen työvoimaan, kun 49-vuotiailla tämä prosenttiluku oli vielä yli 80 (Työvoimatilasto 1998..., 1999). Suurista ikäluokista ensimmäiset ovat siis siirtymässä työvoimasta varhaiseläkkeelle. Vuonna 1967 syntyneet saavuttavat 65 vuoden yleisen vanhuuseläkeiän vasta vuonna 2032, joten nykyisen väestön suurten ikäluokkien siirtyminen työelämästä eläkkeelle kestää yli kolme vuosikymmentä.

TYÖIKÄINEN VÄESTÖ ALKAA VÄHETÄ

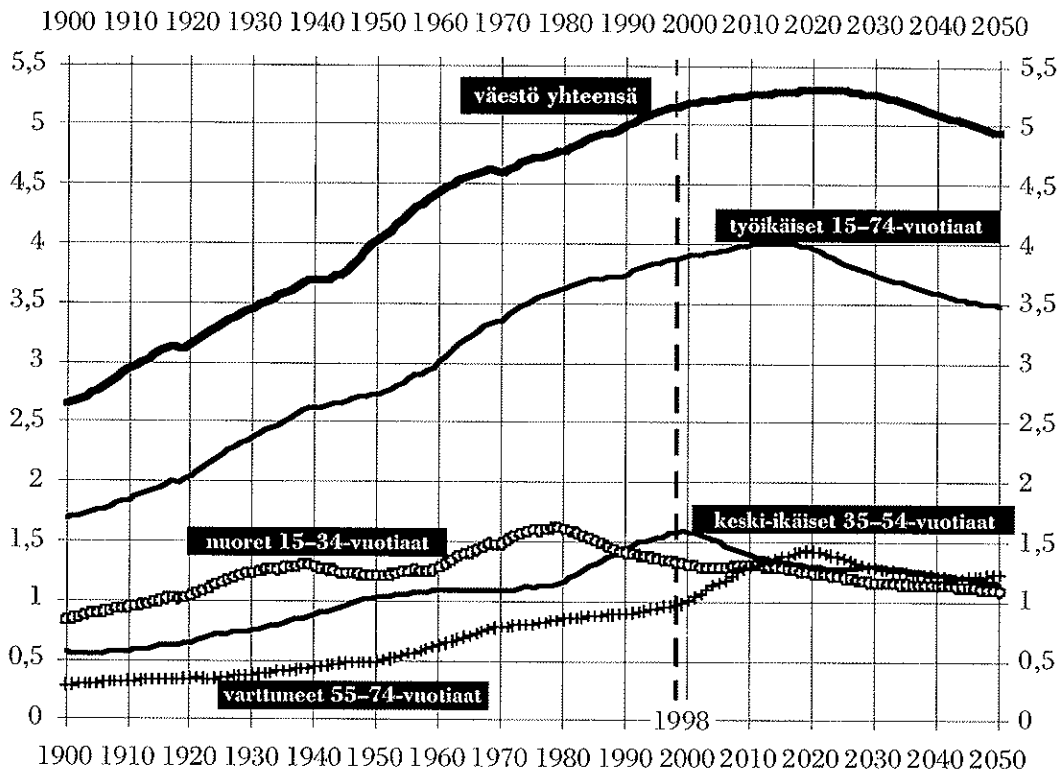
Väestön kehityskuva vuoteen 2030 saakka perustuu Tilastokeskuksen väestöennusteseen (Väestöennuste..., 1998), jota Valtion taloudellinen tutkimuskeskus on jatkanut samoin oletuksin vuoteen 2050 saakka (Parkkinen 1998). Tässä väestölaskelmassa kokonaishedelmällisyys jää nykyiselleen, vastasyntyneen elinajanodote pidentyy runsaalla vuodella jokaisen vuosikymmenen aikana ja muuttovoitto on 4 000 henkeä vuodessa.

Jos tällainen väestöennuste toteutuisi, niin koko väestö ja työikäinen väestö ikäryhmittäin muuttuisivat vuoteen 2050 mennessä kuvion 2 osoittamalla tavalla. Väestösarjat on aloitettu jo vuodesta 1900, jotta tulevaisuuden kehitysuriin saataisiin historiallista syvyyttä.

Työikäisellä väestöllä tarkoitetaan tässä artikkelissa Tilastokeskuksen työvoimatutki-

¹Jos luokitteluperusteena käytettäisiin viiden prosentin poikkeamaa tasapainoväestöstä, niin suuriin ikäluokkiin tulisi lisää yksi kohortti, vuonna 1968 syntyneet. Jos luokitteluperusteena olisi vastaavasti 15 prosenttia, niin näihin ikäluokkiin jäisivät vuosina 1945–1957 sekä vuonna 1963 syntyneet.

Kuvio 2. Työkäinen väestö ikäryhmittäin vuosina 1900–2050, miljoonaa henkeä



muksen (1999) tavoin 15–74-vuotiaita. Vuonna 1998 heitä asui täällä lähes 3,9 miljoonaa eli enemmän kuin koskaan. Runsaan vuosikymmenen kuluttua tämänikäistä väkeä on yli neljä miljoonaa. Sen jälkeen työkäinen väestö alkaa vähetä.

Nuoret työkäiset eli alle 35-vuotiaat vähenevät jatkuvasti, vaikka pääosa vuotuisesta muuttovoitosta lisää juuri tämänikäistä väkeä. Varttuneiden työkäisten eli 55–74-vuotiaiden lukumäärä lähes puolitoistakertaistuu liki puoleentoista miljoonaan parissa vuosikymmenessä, kun suuret ikäluokat ikääntyvät tähän ryhmään.

Keski-ikäistä 35–54-vuotiasta väestöä elää täällä tänä vuonna puolitoista miljoonaa henkeä eli enemmän kuin koskaan. Väestöennusteen mukaan tämä väestö alkaa supistua jo ensi vuodesta alkaen siten, että 2010-luvun alussa heitä asuu Suomessa parisataa tuhatta henkeä vähemmän kuin nyt.

Viime vuoden työvoimatutkimuksen (Työvoimatilasto..., 1999) mukaan keski-ikäisistä 81 prosenttia, nuorista 55 prosenttia ja varttuneista työkäisistä 21 prosenttia kuului työlliseen työvoimaan. Kun väestöennusteen mukaan keski-ikäiset ja nuoret vähenevät mutta varttuneet lisääntyvät, supistuu työllinen työvoima, vaikka työkäisen väestön kokonaismäärä ei muuttuisikaan.

TODELLISET JA POTENTIAALISET TYÖLLISET

On selvää, ettei työmarkkinoiden muutoksia voida luotettavasti ennustaa edes vuodeksi puhumattakaan vuosikymmenistä. Tässä artikkelissa työllisten lukumäärää tulevaisuudessa tarkastellaan kaavamaisten laskelmien avulla ottamalla käyttöön potentiaalisten työllisten käsite.

Potentiaaliset työlliset lasketaan potentiaa-

Taulukko 1. Vuoden 1998 ja potentiaaliset (= suurimmat vuosihavainnot ajanjaksolla 1970–1998) työllisyysasteet miehille ja naisille viisivuotisin ikäryhmin, prosenttia

ikä vuotta	vuonna 1998		suurimmat 1970–1998	
	miehet	naiset	miehet	naiset
15–19	18,3	19,9	51,8	44,9
20–24	54,1	48,5	69,6	67,4
25–29	78,1	63,5	90,1	81,6
30–34	84,8	70,6	93,4	84,4
35–39	86,8	77,8	93,7	88,2
40–44	83,3	80,7	93,0	90,1
45–49	82,6	80,6	90,1	89,3
50–54	76,6	77,6	84,2	82,4
55–59	51,7	50,6	70,3	59,7
60–64	22,7	16,7	57,1	36,6
65–74	6,0	1,7	43,5	13,0

listien työllisyysasteiden avulla, jotka poimitaan työllisten² väestöosuushistoriasta. Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen vuosiaineistoista lasketaan sekä miesten että naisten viisivuotisin ikäryhmin joka vuodelta työllisten osuus vastaavasta väestöstä. Näiden työllisyysasteiden avulla määritellään potentiaaliset työllisyysasteet.

Työvoimatutkimuksen aineisto on käsitteiden ja luokittelujen suhteen vertailukelpoinen tällaisiin laskelmiin vuosina 1970–1998. Potentiaaliset työllisyysasteet voidaan valita tältä ajanjaksolta esimerkiksi keskiarvoina tai maksimiarvoina. Koko ajanjakson asemesta potentiaaliset työllisyysasteet on mahdollista määritellä esimerkiksi tarkastelujakson viimeisen tai vaikkapa ensimmäisen vuosikymmenen ajalta. Koska tässä artikkelissa potentiaalisten työllisten avulla pyritään arvioimaan, minkä verran Suomessa voisi olla

työllistä työvoimaa edellä kuvatun väestöennusteen toteutuessa, valitaan potentiaalisiksi työllisyysasteiksi koko ajanjaksolta 1970–1998 suurimmat ikäryhmittäiset vuosityöllisyysasteet miehille ja naisille (taulukko 1).

Taulukon 1 mukaan jokaisessa miesten ja naisten ikäryhmässä ovat tällä tavoin määritellyt potentiaaliset työllisyysasteet selvästi suuremmat kuin viime vuoden todelliset työllisyysasteet. Nuorimpien ja vanhimpien miesten työssäkäynti on vähentynyt eniten. Alle 20-vuotiaista miehistä kävi viime vuonna töissä kuudesosa mutta vuonna 1970 yli puolet (51,8 %). Potentiaalisen ja vuoden 1998 työllisyysasteen ero on pienin, alle viisi prosenttiyksikköä 50–54-vuotiailla naisilla, joista vuonna 1990 kuului 82,4 prosenttia työlliseen työvoimaan.

Kun miesten ja naisten potentiaalisilla työllisyysasteilla kerrotaan vastaava työikäinen väestö, saadaan lasketuksi potentiaalisten työllisten lukumäärä. Viime vuonna potentiaalisia työllisiä oli 2,8 miljoonaa³. Todellisia työllisiä oli Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen (1999) mukaan 2,22 miljoonaa. Jos potentiaaliset työlliset todella mittaisivat työhaluisten lukumäärää, niin viime vuonna täystyöllisyyteen olisi tarvittu yli puoli miljoonaa työpaikkaa lisää.

²Luontevampi lähtökohta olisi tukeutua koko työvoiman eli työllisten ja työttömien summan väestöosuuksiin. Näin ei ole menetelty, koska työttömien tilastoinnissa on tehty useita merkittäviä käsitteemuutoksia. Näiden käsitteemuutosten takia työvoiman ikäryhmittäisissä väestöosuussarjoissa on suurehkoja tasomuutoksia, mutta vastaavissa työllisyysarjoissa tällaiset tasomuutokset ovat vähäisiä.

Taulukko 2. Potentiaaliset työlliset ikäryhmittäin vuosina 1998–2050, 1 000 henkeä

ikä	nuoret (15–34-v.)	keski-ikäiset (35–54-v.)	varttuneet (55–74-v.)	potentiaaliset työlliset yhteensä (15–74-v.)
1998	975	1 409	413	2 797
2010	956	1 240	574	2 770
2020	915	1 155	595	2 665
2030	851	1 154	527	2 532
2040	834	1 094	516	2 434
2050	805	1 030	520	2 355

Näitä tuloksia voidaan verrata Paavo Lipposen II hallituksen ohjelmaan (1999), jossa on todettu: ”Hallituksen tavoite on, että uusien työpaikkojen määrä lisääntyy riipeästi ja työssä olevien osuus työikäisestä väestöstä lähestyy Suomessa EU:n työllisyysuuntaviivoissa tavoitteeksi asetettua 70 prosenttia.” Vuonna 1998 tämä osuus oli todellisilla työllisillä 64,4 prosenttia ja potentiaalisilla työllisillä 81 prosenttia, kun hallitusohjelman mukaisesti työikäisillä tarkoitetaan 15–64-vuotiaita.

Todettakoon vertailun vuoksi, että muissa EU-maissa työllisten osuus 15–64-vuotiaista vaihteli suuresti vuonna 1997 (Employment..., 1999). Tämä osuus ulottui Espanjan alle 49 prosentista Tanskan liki 78 prosenttiin. Suomessa se oli silloin alle 64 prosenttia. Saman tilaston mukaan työllisten miesten vastaava osuus oli Tanskassa suurempi (84 %) kuin edellä laskettu Suomen potentiaalisten työllisten osuus 15–64-vuotiaasta väestöstä.

Suomessa kestänee kauan, ennen kuin todellisia työllisiä on saman verran kuin potentiaalisia työllisiä. Juuri tästä syystä jäljempä-

nä esitettävissä kaavamaisissa laskelmissa otaksutaan, että todellisia ja potentiaalisia työllisiä on yhtä paljon vasta tarkastelujakson lopussa vuonna 2050.

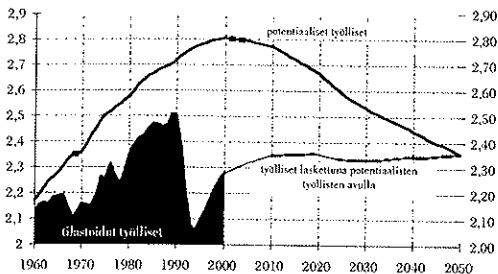
Vuosien 1970–1998 maksimityöllisyysasteisiin perustuvien potentiaalisten työllisten ja todellisten työllisten erotuksesta suurin osa on yhtäältä nuoria ja toisaalta varttuneita, sillä keski-ikäisten työllisyysasteet ovat alentuneet vähiten. Alle 35-vuotiaita nuoria olisi töissä lähes neljännesmiljoona enemmän, jos heidän työssäkäyntinsä olisi viime vuonna ollut potentiaalisten työllisyysasteiden mukaista. Vastaavalla tavalla mitattuna 55 vuotta täyttäneitä olisi ollut töissä parisataa tuhatta henkeä enemmän ja keski-ikäisistä yli satatuhatta henkeä enemmän kuin todellisuudessa.

Potentiaalisia työllisiä on tulevaisuudessa nykyistä vähemmän, koska suuret ikäluokat siirtyvät yhä alemman työllisyysasteen ikään. Vielä ensi vuosikymmenellä potentiaalisten työllisten lukumäärä alenee verkkaisesti mutta seuraavina vuosikymmeninä nopeammin. Vuonna 2030 heitä on neljännesmiljoona vähemmän ja ensi vuosisadan puolivälissä liki puoli miljoonaa vähemmän kuin nyt (taulukko 2).

Tulevien työmarkkinoiden kannalta on huolestuttavaa, että nuorten potentiaalisten työllisten lukumäärä vähenee koko ajan ja keski-ikäiset potentiaaliset työllisetkin alkavat vähetä jo tänä vuonna. Maassamme on vuosikymmeniä parannettu nuorten koulutusta. Siksi työvoiman koulutus on sitä heikompi, mitä vanhemmasta työvoimasta on kyse (Työvoiman koulutus..., 1997).

³Jos suurimmat työllisyysasteet poimittaisiin vasta vuodesta 1980 lähtien, niin näillä työllisyysasteilla laskettuna potentiaalista työvoimaa olisi ollut viime vuonna 2,7 miljoonaa henkeä. Vuodesta 1990 alkaen poimituilla suurimmilla työllisyysasteilla päädyttäisiin 2,6 miljoonaan henkeen. Jos potentiaalisina työllisyysasteina käytettäisiin vuosilta 1970–1998 laskettuja keskiarvoja, niin silloin potentiaalisia työllisiä olisi viime vuonna ollut 2,4 miljoonaa henkeä.

Kuvio 3. Tilastoidut ja potentiaaliset työlliset vuosina 1960–2050, miljoonaa henkeä



Nuoren ja keski-ikäisen työvoiman jatkuva supistuminen saattaa tulevina vuosikymmeninä jäykistää työmarkkinoita, sillä vain harva varttunut jaksaa kouluttautua uuteen ammattiin tai siirtyä töihin toiselle seutukunnalle. Edellä esitettyjen laskelmien mukaan vain varttunutta työvoimaa on tulevaisuudessa tarjolla nykyistä enemmän.

Vuosien 1970–1998 suurimmilla ikäryhmittäisillä vuosityöllisyysasteilla laskettuja potentiaalisia työllisiä oli vielä 1960-luvun alussa alle 2,2 miljoonaa (kuviot 3). Silloin tilastoituja työllisiä oli melkein yhtä paljon, sillä todelliset työllisyysasteet olivat siihen aikaan lähes yhtä suuret kuin potentiaaliset työllisyysasteet.

Potentiaalisten työllisten avulla laaditaan jäljempänä laskelma todellisille työllisille. Tässä laskelmassa otaksutaan, että potentiaalisten ja todellisten työllisten välinen suhdeluku supistuu tasaisesti vuodesta 2000 vuoteen 2050, jolloin todellisia työllisiä on saman verran kuin potentiaalisia työllisiä. Vuosina 1999 ja 2000 todellisten työllisten lukumäärä oletetaan Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen ETLA:n ennusteen (Suhdanne..., 1999) mukaiseksi. Näin arvioitu todellisten työllisten lukumäärä nousee kymmenessä vuodessa 2,35 miljoonaan ja vakiintuu suunnilleen tälle tasolle tarkastelujakson loppuun saakka. Tämän arvion mukaan maassamme ei enää koskaan olisi niin paljon työllisiä kuin oli 1980-luvulla.

Ensi vuosikymmenen lopulta lähtien aina vuoteen 2050 saakka työllistä työvoimaa olisi

siis satatuhatta henkeä enemmän kuin viime vuonna⁴. Tätä tulosta voidaan verrata työministeriön (Työvoima 2017, 1999) asiantuntijaryhmän työllisten arvioon. He käyttivät laskelmissaan myös Tilastokeskuksen edellä mainittua väestöennustetta. Asiantuntijaryhmä päätyi samansuuntaiseen tulokseen kuin tässä artikkelissa. Heidän peruslaskelmansa mukaan työllinen työvoima nimittäin vakiintuu pariksi lähivuosisikymmeneksi runsaaksi 2,3 miljoonaksi hengeksi.

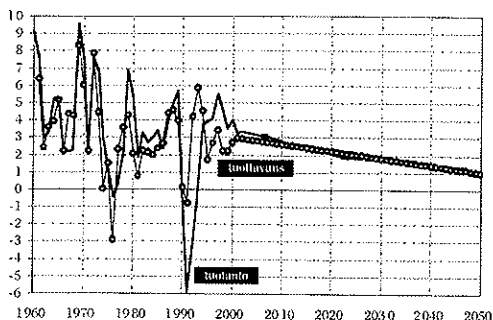
TUOTANTOMÄHDOLLISUUDET LÄHIVUOSINA

Kokonaistuotannon määrä on laskettavissa kertomalla työllisten määrä työllistä kohti lasketulla tuottavuudella. Bruttokansantuotteen määrällä Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen työllistä kohti mitattu tuottavuus on niin 1960-luvun kuin tämän vuosikymmenen alusta noussut keskimäärin kolme prosenttia vuodessa. Tästä syystä oletetaan, että tuottavuus kohoaa tarkastelujakson alussa tällä historiallisella nopeudella. Kun tuotannon rakenne palveluvaltaistuu, on Suomea rikkaammissa maissa tuottavuuden kasvu olennaisesti hidastunut.

Tällaisin perustein tässä artikkelissa on oletettu, että tuottavuuden kasvu hidastuu tasaisesti vuoden 2001 kolmesta prosentista yhteen prosenttiin vuoteen 2050 mennessä

⁴Koska laskelmissa otaksutaan todellisten työllisten lukumäärän tavoittavan potentiaalisten työllisten lukumäärän vasta 52 vuoden kuluttua, ei lähivuosisikymmeninä työllisten lukumäärä ratkaisevasti poikkeaisi, vaikka vuosien 1970–1998 maksimityöllisyysasteiden sijasta olisi potentiaalisiksi työllisyysasteiksi valittu vuosien 1990–1998 maksimityöllisyysasteet. Esimerkiksi vuonna 2030 työllisiä olisi vajaat 200 000 henkeä vähemmän kuin kuviossa 3, mikäli laskelmat tehtäisiin 1990-luvun maksimityöllisyysasteilla ja sopeutumisaika olisi edelleen 52 vuotta. Mikäli sopeutumisaika olisi 32 vuotta, olisi työllisiä tämän vuosikymmenen suurimmilla työllisyysasteilla laskettuna vuonna 2030 vain satatuhatta vähemmän kuin kuviossa 3.

Kuvio 4. Tuotannon ja tuottavuuden vuosimuutokset vuosina 1960–2050, %



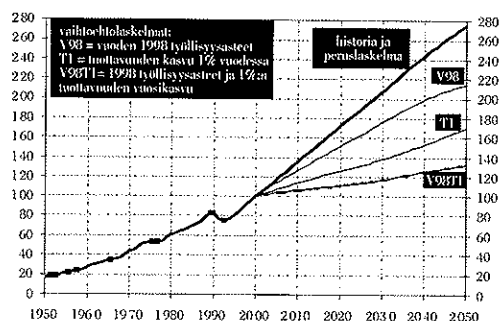
(kuvio 4). Tämän tuottavuuden ja todellisten työllisten avulla samaan kuvioon on laskettu myös tuotannon eli bruttokansantuotteen määrän muutokset päätevuoteen saakka. Kuviossa 4 on esitetty bruttokansantuotteen määrän ja tuottavuuden historia 1960-luvun alusta sekä Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen ennusteet vuosiksi 1999 ja 2000.

Viimeksi kuluneiden 50 vuoden aikana bruttokansantuotteen määrä on enemmän kuin viisinkertaistunut, mutta vuoteen 2050 mennessä se ei edes kolminkertaistu peruslaskelman mukaan (kuvio 5). Suuresta lamasta huolimatta Suomen kansantalous tuottaa nyt kaksinkertaisen määrän reaalitylöjä 1970-luvun alkuun verrattuna.

Jos edellä esitetty tuotannon kasvu-ura toteutuisi, kaksinkertaistuisi bruttokansantuotteen määrä kolmessa vuosikymmenessä myös tulevaisuudessa. Koska silloin väestöä on saman verran kuin nyt, nousisivat myös asukasta kohti lasketut reaalitylö samalla tavalla kuin bruttokansantuotteen määrä. Näiden laskelmien mukaan työvoimapula ei lähivuosikymmeninä estäisi kohtuullisen talouskasvun toteutumista.

Jos tuottavuus työllistä kohti paranisi ensi vuosisadalla vain prosentin vuodessa, nousisi kansantuotteen määrä vain kolmanneksella vuoteen 2030 mennessä, jos toteutuvien työllisten määrä kehittyisi edellä kuvatulla tavalla (kuvion 5 vaihtoehto T1). Ehtyvien työvoimavarojen oloissa talouskasvu riippuu siten

Kuvio 5. Bruttokansantuotteen määräindeksi Suomessa vuodesta 1950 ja sen vaihtoehdot vuoteen 2050, indeksi (2000) = 100



erittäin vahvasti tuottavuuden parantumisesta.

Entäpä kuinka käy taloudelle, mikäli tuottavuus kohoaisi peruslaskelman mukaisesti, mutta työllisten väestöosuudet jäisivät pysyvästi samoiksi kuin vuonna 1998? Tuotanto kasvaisi silloin kolmessa vuosikymmenessä kolmella neljäsosalla (kuvion 5 vaihtoehto V98). Vuonna 2030 työllisiä olisi tässä vaihtoehdossa 13 prosenttia vähemmän kuin kuvion 3 mukaisessa laskelmassa.

Huonoin talousvaihtoehto saadaan yhdistämällä vuoden 1998 työllisyysasteet vain yhden prosentin tuottavuuden vuosikasvuun. Tässä kuvion 5 vaihtoehdossa V98T1 kansantuotteen määrä olisi kolmen vuosikymmenen kuluttua vain kuudesosan ja puolen vuosisadan kuluttuakin vain kolmanneksen nykyistä suurempi. Tämä tarkoittaa vain puolen prosentin keskimääräistä talouskasvua.

JOUKKOTYÖTTÖMYYS JA TYÖVOIMAPULA JATKUVAT?

Edellä esitetyt väestön ja tuottavuuden kehitykseen pohjautuvat kaavamaiset laskelmat osoittavat, että Suomen kokonaistuotanto voi oman työvoiman varassa kasvaa vuosikymmeniä kohtuuvauhtia. Työvoimasta ei tule yleistä niukkuutta, jos tuottavuuden parantamisesta ja varttuneiden työelämässä viihtymisestä pidetään edes välttävasti huolta.

Vaikka virallisten tilastojen mukaan kesällä 1999 työttömänä on neljännesmiljoona suomalaista, on useilla aloilla kasvukeskuksissa jatkuvaa pulaa osaavasta henkilökunnasta. Joukkotyöttömyyttä ja työvoimapulaa on samaan aikaan jopa samoilla seuduilla.

Suuri suomalainen rakennemuutos on tällä vuosikymmenellä sysännyt työmarkkinoilta satojatuhansia kansalaisia, joiden tiedoille ja taidoille ei enää löydy kysyntää edes vaatimattomilla tuntikorvauksilla. Juuri tästä syystä niin monet varttuneet ja jopa keski-ikäiset odottavat eläkkeelle pääsyä. Heistä onnekkaimmat ovat säilyttäneet työpaikkansa, mutta muut joutuvat haaveilemaan eläkevuosistaan työttöminä tai vain muutamaksi kuukaudeksi työllistettyinä. Heikon koulutuspuhjan takia heistä vain harvat ovat todellisuudessa koulutettavissa kasvualojen ammatteihin.

Rakennemuutos näyttää lehtitietojen mukaan edelleen jatkuvan. Henkilökuntaa – yleensä vuosikymmeniä töissä ollutta – vähennetään lukuisissa yrityksissä, elleivät yritykset kokonaan lopeta toimintaansa. Samaan aikaan tietotekniikassa ja muilla kasvualoilla valitetaan työvoimapulaa. Näiden alojen opiskelijoita houkutellessa oppilaitoksista töihin erinomaisin työehdoin.

Euroopan unionin joskus laajentuvilla yhteismarkkinoilla rakennemuutos saattaa jäädä pysyväksi ilmiöksi. Tuotantoa siirtyy alueelta toiselle ja samalla tuotantorakenne muuttuu. Tulevaisuudessa työvoimaakin siirtyy maasta ja ammatista toiseen. Euroalueella palkka- ja hintaerot vähenevät, eikä englantinkieliseksi muuttuvassa yritysmaailmassa

kielikään tulevaisuudessa juuri hidasta työvoiman alueellista ja ammatillista liikkuvuutta. Tällä tavalla Euroopassa kohennetaan tuotannon ja reaalityulojen kasvuedellytyksiä, jolloin aineellisen hyvinvoinnin paranemista hidastaa jatkuva puute kasvualojen ammattilaisista.

Unionin laajentuminen saattaa kuitenkin jopa heikentää työttömyysalttiiden suomalaisten hyvinvointia. Uusista unionimaista virtaa nykyisiin jäsenmaihiin työnhakijoita, jotka ovat valmiita työskentelemään vaatimattomillakin tuntikorvauksilla. Erityisesti ilta-puolen aloilla kantaväestön työllisyys voi huonontua ja reaaliensiot alentua. Kun joskus virolaisetkin pääsevät vapaasti Suomen työmarkkinoille, eivät edes palvelualojen työntekijät ole täällä turvassa kielimuurin suojassa.

Joukkotyöttömyys ei välttämättä olennaisesti alene, vaikka pienet ikäluokat korvaavat suuret ikäluokat työelämässä. Vuosikymmeniä sitten hankittujen tietojen ja taitojen markkinakysyntä voi hetkessä romahtaa, kuten äskeinen lama ikävällä tavalla opetti sadoilletuhansille suomalaisille. Vain jatkuvasti kouluttautumalla sekä tarvittaessa ammatia ja työssäkäyntialuetta vaihtamalla voidaan tulevaisuudessa menestyä työelämässä. Juuri tällaisista syistä kasvualoilla vallitsee jatkuva puute osaavista työntekijöistä, vaikka työllisyyskoulutusta on tuntuvasti lisätty ja varmaan parannettukin. Joukkotyöttömyys ja työvoimapula saattavat jäädä pysyviksi vieraiksi niin suomalaisille kuin eurooppalaisille työmarkkinoille. Työmarkkinat tarvitsevat viisaan lääkärin hyvää hoitoa.

KIRJALLISUUS

Employment in Europe 1998. Office for Official Publications of the European Communities. Luxembourg: European Commission, 1999

Paavo Lipposen II hallituksen ohjelma. Helsinki: Valtioneuvosto, 1999

Parkkinen, Pekka: Kansantalous ja eläkkeet vuoteen 2050. VATT-keskustelualoitteita 178. Helsinki 1998

Suhdanne 2/1999. Helsinki: Elinkeinoelämän

tutkimuslaitos ETLA, 1999

Työvoima 2017. Loppuraportti. Työpoliittinen tutkimus 200. Helsinki: Työministeriö, 1999

Työvoiman koulutus ja ammatit. Työmarkkinat 1997:5. Helsinki: Tilastokeskus, 1997

Työvoimatilasto 1998 vuosikatsaus, ennakkotietoja. Työmarkkinat 1999:9. Helsinki: Tilastokeskus, 1999

Väestöennuste kunnittain 1998–2030. Väestö 1998:6. Helsinki: Tilastokeskus, 1998.